

de Rechtspraak

Rechtspraak in Nederland

Inleiding

Kranten, radio en televisie berichten dagelijks over rechtszaken. Achter dat nieuws schuilt een wereld die ingewikkeld en ondoorzichtig lijkt: de rechterlijke macht. Deze brochure geeft op korte wijze uitleg over de organisatie van de rechtspraak in Nederland. Wat is rechtspraak? Hoe ziet de rechterlijke organisatie eruit? Wat voor soort rechters zijn er? Wie bepaalt wat je wel en niet mag doen? Wanneer moet je voor de rechter komen? Hoeveel rechtbanken zijn er? Op deze en andere vragen geeft deze brochure antwoord.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1

Wat is rechtspraak?

1.1 Algemeen

In onze maatschappij gelden allerlei regels en wetten. Iedereen heeft rechten en plichten. Maar niet iedereen houdt zich daaraan. De huisbaas laat het onderhoud aan de woning versloffen. Een werknemer krijgt een conflict op het werk. Iemand heeft iets gekocht waar hij niet tevreden over is. Of iemand krijgt een conflict met de overheid. Met de belastinginspecteur bijvoorbeeld. Of met de gemeente over een aanbouw aan een huis. Of iemand wordt verdacht van een strafbaar feit. Bij een conflict zullen mensen zich snel afvragen wat hun rechten zijn. En wat zijn die van de ander? Wie heeft er gelijk? Vaak lukt het gelukkig om ruzies en meningsverschillen onderling op te lossen. Maar niet altijd. Dan moet een ander de knoop doorhakken. Iemand die verstand heeft van de wet en andere maatschappelijke regels. Iemand die onpartijdig is. Zo iemand is de rechter. Zijn uitspraak is bindend.

1.2 Wat is recht?

Om een oordeel te geven in een conflict moet de rechter natuurlijk eerst weten wat er aan de hand is. Ieder van de partijen krijgt de gelegenheid zijn kant van de zaak naar voren te brengen: schriftelijk, mondeling of allebei. Daar gelden spelregels bij. Die zijn niet voor alle soorten zaken hetzelfde.
In het strafrecht gelden andere regels dan in het civiel recht. Als de rechter alle feiten en omstandigheden van een zaak in kaart heeft gebracht, toetst hij die aan het recht. Het recht is veel méér dan alleen de wet. Het is het gehele samenstel van regels en afspraken die in de maatschappij gelden. Geschreven én ongeschreven regels: wetten, internationale verdragen, jurisprudentie en het ongeschreven recht.

Wetten en verdragen

Veel geschreven recht is te vinden in wetten. Die worden gemaakt door de regering en het parlement. Lagere overheden, zoals provincies en gemeenten, maken ook wetten. Die wetten heten verordeningen.
Behalve aan de Nederlandse wetgeving kan de rechter een zaak ook toetsen aan internationaal recht. Dat recht ligt vast in verdragen. Als landen een bepaald verdrag hebben ondertekend, moeten zij hun nationale wetten aan dat verdrag aanpassen. Als lid van de Europese Unie moet Nederland zijn wetten ook aanpassen aan de Europese regels. Nationale wetten mogen niet

in tegenspraak zijn met het internationale recht. Is dat wel het geval, dan gaan de regels uit de verdragen vaak vóór. Een bekend verdrag is het Europese Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (het EVRM-verdrag).

Jurisprudentie

Alle uitspraken die rechters ooit gedaan hebben worden bewaard. Het geheel van die uitspraken van rechters noemen we jurisprudentie. Bij hun beslissing raadplegen rechters niet alleen de nationale en internationale wetten en regels, maar ze bekijken ook de jurisprudentie over het onderwerp. Dus wat hun collega's in soortgelijke gevallen beslist hebben. Maar ze hoeven daarbij niet per se een zelfde beslissing te nemen. Soms wijkt een rechter af van de uitspraken van zijn voorgangers. De maatschappij verandert tenslotte elke dag en in het echte leven is nu eenmaal niet iedere situatie hetzelfde. Er moeten nuances worden aangebracht. Daarom legt de rechter de wetten soms ook uit. Zo staat er bijvoorbeeld in de wet dat iemand recht heeft op een redelijke vergoeding als hij wordt ontslagen. Maar wat is redelijk? Dat bepaalt de rechter aan de hand van de omstandigheden van het geval.

Vrouwe Justitia is de geblinddoekte vrouw met het zwaard in de ene en de weegschaal in de andere hand. Het zwaard symboliseert de macht van het recht. De weegschaal symboliseert de afweging van de belangen van beide partijen. Vrouwe Justitia oordeelt zonder aanzien des persoons. Vandaar dat ze geblinddoekt is. Zo is de rechter: objectief en onpartijdig.

Ongeschreven recht

Ons gedrag en onze handelingen worden ook mede bepaald door ongeschreven regels: gewoonten en gebruiken. Die kunnen verschillen: per beroepsgroep of per streek. Zo gelden er in het bankwezen andere gewoonten dan op een bloemenveiling. Een rechter kan hiermee rekening houden bij zijn beslissing. Want geen situatie is dezelfde, geen mens is hetzelfde. Recht is recht, maar rechtspraak is maatwerk.

Recht voor een bepaald geval

Naast wet- en regelgeving, jurisprudentie en ongeschreven recht zijn er ook nog andere rechtsnormen die alleen in specifieke gevallen gelden, maar waarmee de rechter wel rekening houdt. Het gaat bijvoorbeeld om afspraken die twee partijen hebben gemaakt in een koop- of arbeidsovereenkomst. Of het verlenen van een vergunning door de overheid.

1.3 Wie zijn de rechters?

De uitspraak van een rechter is bindend. Dat betekent dat iedereen, ook degenen die niet om die uitspraak hebben gevraagd, zich moet neerleggen bij de beslissing van de rechter. Omdat dat grote gevolgen kan hebben – denk aan gevangenisstraf of een hoge boete – worden hoge eisen gesteld aan de rechter.

Een rechter wordt pas benoemd na een strenge selectie, als hij een gedegen opleiding heeft gehad en van onberispelijk gedrag is. Daaraan ontleent de rechter een deel van zijn gezag. Een andere belangrijke voorwaarde voor eerlijke rechtspraak is dat een rechter onafhankelijk is. Rechters worden daarom voor het leven benoemd. Behalve in uitzonderlijke situaties hoeven zij zich dus niet te verantwoorden tegenover de minister, het parlement of elkaar. Rechters moeten verder objectief zijn. Ze mogen niet dezelfde (of tegengestelde) belangen hebben als een van beide partijen in een rechtszaak. Rechters hebben natuurlijk wel een eigen mening. Maar bij hun taak als rechter mogen zij hun persoonlijke opvattingen of geloofs- of levensovertuiging niet laten meewegen. Om die onpartijdigheid uit te drukken zien alle rechters er tijdens hun werk hetzelfde uit: ze dragen een toga.

Misvatting

'De rechter bepaalt wat wel en niet mag'

De rechter oordeelt, maar maakt zelf geen wetten. Dat doen de regering en het parlement gezamenlijk. Zo heeft niet de rechter maar de wetgever bepaald dat gevangenisstraf tot zes maanden omgezet kan worden in een taakstraf (dienstverlening).
De rechter neemt uiteindelijk de beslissing welke straf wordt opgelegd.
Maar wetten kunnen onduidelijk of onvolledig zijn en soms ontbreekt wetgeving vrijwel helemaal, zoals bij het stakingsrecht van werknemers. Toch is de rechter altijd verplicht een beslissing te geven.
In zulke situaties kunnen uitspraken van rechters tot nieuwe regels leiden (zie pag. 5: jurisprudentie).
Soms beslist de wetgever ook welbewust om het vormen van nieuwe regels aan de rechtspraak over te laten, zoals bij abortus en euthanasie is gebeurd; veel later wordt dan het door de rechters gevormde recht in een wet vastgelegd.

Hoofdstuk 2

De rechterlijke instanties

2.1 Algemeen

Een gerechtelijke procedure begint doorgaans bij een van de negentien rechtbanken. Tegen een uitspraak van de rechter kun je meestal in hoger beroep. Hoger beroep betekent dat je bezwaar maakt tegen de uitspraak van de rechter en de zaak opnieuw behandeld wordt door een hogere rechter. De zaak wordt dan behandeld door het gerechtshof. Daarvan zijn er vijf in Nederland. Tot slot is er in sommige zaken de mogelijkheid om de zaak voor te leggen aan de Hoge Raad in Den Haag. Dat noemen we cassatie. Naast deze drie gerechtelijke instanties zijn er nog enkele bijzondere colleges. Hieronder volgt een overzicht van de verschillende gerechten.

2.2 De eerste instantie: de rechtbank

Algemeen

Als een persoon, organisatie of bedrijf een conflict aan de rechter wil voorleggen of als het Openbaar Ministerie een verdachte voor de rechter wil brengen, begint de rechtsgang bij de rechtbank. Het procesrecht bepaalt bij welke rechtbank een zaak moet worden behandeld. De hoofdregel is dat een zaak wordt behandeld door de rechtbank van het rechtsgebied (arrondissement) waar de gedaagde woont. Als een zaak bij een rechtbank binnenkomt, wordt gekeken bij welke afdeling die zaak thuishoort.

Er zijn negentien rechtbanken en vijf gerechtshoven. De hoogste Nederlandse rechterlijke instantie in civiele zaken en strafzaken is de Hoge Raad in Den Haag.

Daarbij zijn er twee belangrijke criteria: om wat voor soort zaak gaat het (straf? civiel? bestuur?) en wat is de omvang van de zaak?
Voor elke categorie zaken heeft de rechtbank een aparte afdeling, 'sector' genoemd. Binnen een sector van de rechtbank zijn er ook weer aparte afdelingen. Die worden 'kamers' genoemd. Voorbeelden daarvan zijn de handelskamer en de familiekamer binnen de sector civiel recht, de militaire kamer binnen de sector strafrecht en de vreemdelingenkamer en de belastingkamer bij de sector bestuursrecht.

De sector kanton

Arbeids-, huur- en huurkoopgeschillen, en alle andere zaken die gaan om een bedrag van 5000 euro of minder, worden behandeld door de sector kanton van de rechtbank. Bij de kantonrechter kunnen burgers op een relatief eenvoudige manier hun recht halen. Zij mogen zelf hun zaken behartigen en hoeven geen advocaat in te schakelen.
Naast deze civiele rechtszaken behandelt een kantonrechter ook strafzaken. Maar alleen overtredingen. Dat zijn minder zware vergrijpen dan misdrijven. Vaak gaat het daarbij om zaken waarin een verdachte het schikkingsvoorstel van de politie of de officier van justitie niet wil betalen. Denk aan de bekende acceptgiro voor een verkeersovertreding. Wie die boete niet betaalt, wordt gedagvaard en moet bij de rechter verschijnen. Bij de lichtere verkeersdelicten is dat de kantonrechter. De kantonrechter doet meestal meteen na de zitting uitspraak. Later wordt dit vonnis nog wel schriftelijk vastgelegd.
Vroeger waren er aparte kantongerechten, maar in 2002 zijn deze samengegaan met de rechtbanken. De gebouwen van de kantongerechten worden als nevenzittingsplaats van de rechtbank meestal nog wel gebruikt door de sector kanton. Kantonrechters houden daar nog steeds zitting.

Andere rechtbankzaken

Naast de sector kanton kent een rechtbank ook de sectoren civiel recht, strafrecht en bestuursrecht. Deze sectoren worden verderop in deze brochure toegelicht. Naast het onderscheid naar categorie wordt er bij alle kwesties die bij de rechtbank binnenkomen, bekeken of de zaak eenvoudig is of ingewikkeld. Zaken die eenvoudig zijn, worden behandeld door een rechter die alléén rechtspreekt. Dat noemen we de enkelvoudige kamer. Ingewikkelde zaken worden behandeld door drie rechters, ook wel de meervoudige kamer genoemd. Overigens kan een enkele rechter bij bestudering van een zaak alsnog tot het inzicht komen dat een zaak te ingewikkeld is. In dat geval zal de meervoudige kamer de zaak overnemen.

De kinderrechter en de politierechter ‘zitten’ altijd enkelvoudig. De politierechter behandelt eenvoudige strafzaken. Hij kan boetes opleggen of iemand veroordelen tot een gevangenisstraf, maar niet hoger dan twaalf maanden. Hogere straffen kunnen alleen door de meervoudige kamer worden opgelegd.
Bij iedere rechtszitting is ook een griffier aanwezig. De griffier, ook wel secretaris geheten, ondersteunt de rechter bij zijn werk. Tijdens de behandeling van de zaak, ter zitting, schrijft hij op wat er gebeurt en wat ter sprake komt. De griffier heeft, net als de rechter(s) een toga aan en zit aan de rechterstafel links van de rechter(s). Een uitspraak van de rechtbank heet een vonnis. Alleen bij bestuursrecht heet het een uitspraak. De politierechter doet, net als de kantonrechter, meestal meteen mondeling uitspraak.
Bij andere enkelvoudige kamers en bij de meervoudige kamer duurt dat meestal een paar weken. Alle uitspraken van rechters worden ook schriftelijk vastgelegd.

2.3 Hoger beroep: het gerechtshof

Tegen uitspraken van de rechtbank is meestal hoger beroep mogelijk bij het gerechtshof. Als de zaak over een geldbedrag van minder dan € 1.750,- gaat, is hoger beroep niet mogelijk. In bepaalde zaken echter is het hoger beroep niet aan het gerechtshof opgedragen, maar aan andere colleges. Bijvoorbeeld de Centrale Raad van Beroep (zie 2.5), de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (zie 2.6) of het College van Beroep voor het bedrijfsleven (zie 2.5).
Het gerechtshof behandelt zaken op het gebied van het strafrecht, het civiele recht en – als bestuursrechter – belastingzaken. In grote lijnen lijkt de procedure bij het gerechtshof op de gang van zaken bij de rechtbank. Beide partijen krijgen opnieuw de gelegenheid hun kant van de zaak toe te lichten. Het gerechtshof kijkt bij de behandeling van de zaak opnieuw naar alle feiten en maakt zijn eigen beoordeling. Iemand die in een strafzaak in eerste instantie (door de rechtbank) is veroordeeld, kan dus worden vrijgesproken. Maar een hogere straf is ook mogelijk. De rechters bij het gerechtshof noemen we raadsheren. Hun uitspraak is een ‘arrest’. Wie het met een uitspraak van een gerechtshof niet eens is, kan daartegen, in de meeste gevallen, weer beroep aantekenen bij de Hoge Raad der Nederlanden. Dat beroep heet ‘cassatie’.

2.4 De hoogste instantie: de Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden is het hoogste rechtscollege in ons land. Er worden vrijwel uitsluitend zaken behandeld naar aanleiding van een arrest van het hof. In enkele gevallen worden ook uitspraken van de Centrale Raad van Beroep door de Hoge Raad bekeken.
De behandeling van een zaak door de Hoge Raad is anders dan bij eerdere instanties. Zo worden de feiten niet meer bekeken, maar wordt slechts bezien of het gerechtshof bij zijn beslissing het recht goed heeft toegepast. Het beroep in cassatie heeft dan ook als belangrijkste functie het bevorderen van een uniforme rechtstoepassing door de rechtbanken en de gerechtshoven. Dat wil zeggen: dat het recht door de rechters zoveel mogelijk op een gelijke manier wordt toegepast, zodat het recht voor iedereen gelijk is. Van alle jurisprudentie (zie 1.2) is die van de Hoge Raad voor rechters de belangrijkste leidraad als het gaat om de juiste toepassing van de wet. Als de Hoge Raad vindt dat het recht in een bepaalde zaak niet goed is toegepast, wordt deze terugverwezen naar hetzelfde of een ander gerechtshof. Met het oordeel van de Hoge Raad ernaast wordt de zaak dan opnieuw bekeken.

2.5 Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven

Naast de rechtbanken en de gerechtshoven zijn er nog twee bijzondere gerechten: de Centrale Raad van Beroep (in Utrecht) en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (in Den Haag).
De Centrale Raad van Beroep is een bestuursrechter die, op een enkele uitzondering na, alleen zaken behandelt waarin hoger beroep is ingesteld tegen een uitspraak van de rechtbank. Hij is vooral werkzaam op het gebied van de sociale zekerheid en het ambtenarenrecht. Op die gebieden is hij de hoogste rechter. Tegen uitspraken van de Centrale Raad van Beroep kan dus in het algemeen geen hoger beroep of cassatie worden ingesteld.
Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is een bijzondere bestuursrechter, die oordeelt over geschillen op het terrein van het sociaal-economisch bestuursrecht. Daarnaast oordeelt het college in hoger beroep over zaken betreffende een beperkt aantal wetten, zoals bijvoorbeeld de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet.

2.6 De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

De Raad van State behandelt in hoger beroep bestuurszaken die niet door de Centrale Raad van Beroep of door het College van Beroep voor het bedrijfsleven worden behandeld. De zaken die hier behandeld worden, hebben betrekking op conflicten tussen burgers (of bedrijven) aan de ene

kant en de overheid aan de andere kant. Dit soort conflicten wordt doorgaans eerst behandeld bij de betreffende overheidsinstelling in een zogeheten bezwaarschriftenprocedure. Wie het niet eens is met de beslissing (de beschikking) van het overheidsorgaan, kan vervolgens in beroep bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. In een aantal gevallen wordt daarna het beroep behandeld door een bijzonder rechterlijk college (zie onder 2.5).
In andere bestuursrechtzaken is de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State de hoogste instantie. De Raad van State maakt geen deel uit van de rechterlijke organisatie.

2.7 Raad voor de rechtspraak

De Raad voor de rechtspraak vormt het overkoepelende bestuur voor de gerechten. Belangrijke taken van de Raad zijn: het zorgen voor de begroting, verdeling van financiële middelen over de gerechten en stimuleren van de zelfstandige bedrijfsvoering door de gerechten. Een andere belangrijke taak is het, na overleg met de gerechten, adviseren van regering en parlement over wetten die de organisatie van de rechtspraak raken. Daarnaast houdt de Raad toezicht op de gerechten bij de bevordering van de juridische kwaliteit.

Misvatting

'Al het recht staat in de wet'

Hiervoor zagen we al dat uit rechterlijke uitspraken nieuwe regels kunnen ontstaan. Dat noemen we jurisprudentie. Die jurisprudentie is in ons rechtsstelsel in toenemende mate als rechtsbron van belang geworden. Daarnaast vind je het geldende recht in internationale verdragen. Ook sommige vaste gewoonten kunnen als recht gezien worden.

Hoofdstuk 3

Oplossen van geschillen door niet-rechterlijke organisaties

3.1 Algemeen

Het oplossen van een conflict door een onafhankelijk en kundig persoon gebeurt ook buiten de rechter om. De beslissing over zo'n conflict heeft dan niet de status van een rechterlijke uitspraak. Kan een van beide partijen zich niet vinden in de beslissing, dan is een gerechtelijke procedure in veel gevallen alsnog mogelijk. Hier volgen een aantal voorbeelden van geschillenbeslechting buiten de rechter om.

3.2 Geschillencommissies

Iemand die niet-bedrijfsmatig goederen of diensten koopt, wordt in het recht ook wel 'consument' genoemd. Het zogeheten consumentenrecht regelt de rechten en verplichtingen van de consument en de leverancier, zoals betaling en garantie. Op allerlei gebieden van het consumentenrecht bestaan speciale geschillencommissies. Daarin zitten geen rechters, maar vertegenwoordigers van consumenten enerzijds en leveranciers uit een bepaalde branche anderzijds. Geschillencommissies bestaan onder meer in de optiekbranche, de reiswereld, de taxiwereld en de thuiswinkelbranche (bedrijven die hun producten of diensten aanbieden via een catalogus, het internet, per post of op televisie). Bij het sluiten van een contract met zo'n bedrijf, gaat de koper akkoord met de algemene leveringsvoorwaarden van de branche waar het betreffende bedrijf eventueel bij is aangesloten. Rijst er een conflict, dan verwijzen die leveringsvoorwaarden naar de geschillencommissie van de branche. Die bekijkt de zaak en bepaalt vervolgens wie er gelijk heeft en hoe de zaak moet worden opgelost. Zo kan een van beide partijen bijvoorbeeld worden 'veroordeeld' tot het betalen van een schadevergoeding.
De beslissing van zo'n geschillencommissie heet 'bindend advies'.
Geschilbeslechting door een derde buiten de rechtspraak om komt heel veel voor. Niet alleen in het consumentenrecht, maar in heel veel (handels)-branches is bindend advies of arbitrage zo gebruikelijk, dat de 'gewone' rechter bijna nooit zaken uit die bedrijfstakken te beslissen krijgt.

3.3 Klachtrecht

Het klachtrecht betekent eigenlijk wat het woord zegt: het recht om te klagen bij een klachtencommissie. Die commissie kan de zaak in onderzoek nemen en een oordeel geven. Krijgt u gelijk, dan kan een klachtencommissie aanbevelingen doen aan degene over wie het gaat of de organisatie waar deze werkt. Een klachtencommissie kan echter geen maatregelen opleggen. Vindt iemand bijvoorbeeld dat hij recht heeft op schadevergoeding, dan moet hij een aparte procedure starten bij de rechter.
Het klachtrecht bestaat op verschillende maatschappelijke terreinen. Zorginstellingen zoals ziekenhuizen, thuiszorginstellingen, psychiatrische en jeugdzorginstellingen moeten die mogelijkheid bieden. Binnen sommige bedrijven is er een klachtencommissie voor werknemers en bij onderwijsinstellingen voor studenten. Ook beroepsgroepen als accountants of advocaten hebben een klachtenregeling voor ontevreden klanten. De verschillende overheden hebben klachtencommissies, ook wel een Ombudsman genoemd. Er zijn ook klachtencommissies die niet aan een organisatie zijn verbonden maar zelfstandig opereren. Voorbeelden zijn de Reclame Code Commissie en de Commissie Gelijke Behandeling, die klachten over discriminatie behandelt. Klachten over een rechtbank of een gerechtshof worden behandeld door het bestuur van dat gerecht, dat daarbij gebruik kan maken van een adviescommissie.

3.4 Tuchtrechtspraak

Tuchtrechtspraak is een speciale vorm van rechtspraak. Mensen die een zogenaamd vrij beroep hebben, zoals artsen, accountants, advocaten en beroepsvoetballers oefenen hun beroep zelfstandig uit, maar mogen niet zomaar dingen doen waardoor de eer van hun beroep wordt aangetast. Daarom moeten ze zich, behalve aan de ‘gewone’ wet, bij de uitoefening van hun werk houden aan de regels die zijn afgesproken binnen de overkoepelende organisatie, waar ze bij zijn aangesloten. Tuchtcolleges kunnen gevoelige straffen opleggen, zoals het verbod om, al of niet tijdelijk, het beroep uit te oefenen.
Alle advocaten, bijvoorbeeld, zijn aangesloten bij de Nederlandse Orde van Advocaten en zijn verplicht zich te houden aan de ‘Gedragsregels voor Advocaten’. Daarin staat onder meer dat een advocaat een beroepsgeheim heeft en dat hij de informatie die hij van zijn cliënt heeft gekregen voor zich moet houden. Overtreedt hij die regel, dan kan hij worden geroepen voor het tuchtcollege, in dit geval de Raad van Toezicht.

Het bekendste tuchtcollege is waarschijnlijk het medisch tuchtcollege, waar artsen (en ook enkele andere medische beroepsbeoefenaren) zich moeten verantwoorden. Tuchtcolleges kennen meestal geen schadevergoeding toe aan gedupeerden. Met een gunstige uitspraak van een tuchtcollege kan een gedupeerde wel bij de gewone rechter eventuele schadevergoeding eisen.

3.5 Mediation

In goed Nederlands betekent *mediation* bemiddeling. Voordat de rechter er aan te pas komt, kunnen partijen proberen onder leiding van een professionele en erkende conflictbemiddelaar – de *mediator* – zelf een einde aan hun conflict te maken. Partijen kunnen zelf beslissen hun conflict met behulp van een *mediator* op te lossen. Maar ook de rechter kan in elk stadium van een zaak eventueel partijen doorverwijzen naar de mediator.
Dat gebeurt vaak in het familierecht, bijvoorbeeld bij het bepalen van de omgangsregeling met de kinderen na een echtscheiding. Ook in arbeids- en burenconflicten wordt *mediation* toegepast.

In Nederland werken ongeveer 2.400 rechters. De helft daarvan is vrouw.

Bij de rechtspraak werken in totaal ongeveer 8.500 mensen

Hoofdstuk 4

Strafrecht

4.1 Algemeen

In het strafrecht zijn regels vastgelegd waar burgers zich aan moeten houden. Er zijn twee soorten strafbare feiten: overtredingen en misdrijven. Overtredingen zijn relatief lichte vergrijpen, misdrijven zijn ernstiger feiten.
Een heel belangrijk principe van een rechtsstaat is dat niemand veroordeeld kan worden voor een feit dat niet bij de wet strafbaar is gesteld. Strafbare feiten en hun straffen staan in het Wetboek van Strafrecht opgesomd.
Maar strafbepalingen zijn ook te vinden in andere wetten zoals de Wegenverkeerswet, de Opiumwet, de Warenwet of de Leerplichtwet. Van alle strafbare feiten staat ook in de wet welke straf iemand maximaal kan krijgen. De rechter kan daar dus niet overheen. Wel kan hij een lichtere straf opleggen. In het strafrecht geldt dat iemand onschuldig is totdat een rechter anders heeft bepaald. Daarom spreken we in het strafrecht altijd van een 'verdachte'. Iemand is pas dé dader als de rechter bewezen acht dat hij een strafbaar feit begaan heeft. Om er voor te zorgen dat alles op een eerlijke manier gebeurt, gelden er heel veel spelregels in het strafrecht. Dat noemen we strafprocesrecht. Een belangrijk beginsel in het strafrecht is dat iemand niet verplicht is aan zijn eigen veroordeling mee te werken. Daarom is de verdachte niet verplicht te antwoorden of de waarheid te spreken.

4.2 De hoofdrolspelers

In een rechtstaat vinden we dat strafbare feiten niet alleen individuen aangaan – de dader en het slachtoffer – maar de hele samenleving. Daarom worden mensen die van een strafbaar feit verdacht worden in het openbaar vervolgd: door de overheid. Dat is de taak van het Openbaar Ministerie. De officier van justitie – degene die het Openbaar Ministerie vertegenwoordigt – neemt uiteindelijk de beslissing tot vervolging.
Het is voor een verdachte niet verplicht, maar wel verstandig een advocaat in te schakelen. Een advocaat controleert of alles tijdens de opsporingsfase volgens het boekje gebeurt. Hij mag, in principe, bij het verhoor van zijn cliënt en mogelijke getuigen zijn en bereidt met de verdachte de terechtzitting voor.
Heeft iemand niet voldoende geld om een advocaat te betalen, dan komt hij in aanmerking voor een advocaat via de Raad voor Rechtsbijstand. Wel is een eigen bijdrage verplicht. Die hangt af van de hoogte van het eigen inkomen.

Een verdachte die in voorlopige hechtenis zit, krijgt automatisch een advocaat toegewezen. Die is gratis. Wil hij een andere advocaat, dan kan dat. Wel moet hij dan de eigen bijdrage betalen. Of, als hij genoeg eigen geld heeft, de advocaat
gewoon zelf betalen.

4.3 Het opsporingsonderzoek

Het strafrecht begint op het moment dat de overheid met een strafbaar feit in aanraking komt. Meestal begint het bij de politie omdat die een strafbaar feit op het spoor komt, of omdat iemand aangifte doet. De officier van justitie heeft de leiding over het opsporingsonderzoek en doet dat in samenwerking met de politie en eventueel andere opsporingsdiensten, zoals de FIOD voor belastingfraude. In sommige gevallen doet de politie de zaak zelf af door te 'schikken'. De verdachte betaalt dan een boete en daarmee eindigt de zaak. Is de zaak niet zo snel opgelost, dan moet de politie nader onderzoek instellen. Zij gaat op zoek naar de verdachte en verzamelt bewijs, bijvoorbeeld door getuigen te horen. Om dit onderzoek goed te kunnen doen, hebben politie en het Openbaar Ministerie allerlei bevoegdheden, zoals fouilleren, bepaalde zaken in beslag nemen of een verdachte arresteren en vasthouden op het politiebureau. Die bevoegdheden worden dwangmiddelen genoemd. Omdat die dwangmiddelen diep ingrijpen in de rechten van de burger, zoals het recht op privacy, gelden er strenge regels over hoe en wanneer bepaalde dwangmiddelen mogen worden gebruikt.
Voor sommige, zware dwangmiddelen, zoals het doorzoeken van een woning of het afluisteren van telefoongesprekken, is zelfs de toestemming nodig van een speciale rechter: de rechter-commissaris. De rechter-commissaris kan ook getuigen horen of deskundigenonderzoek gelasten, bijvoorbeeld naar de geestelijke vermogens van een verdachte. De rechter-commissaris is overigens nooit dezelfde persoon als degene die later als strafrechter over de zaak moet oordelen.

4.4 Het OM beslist: vervolgen of seponeren

De officier van justitie bepaalt of een verdachte voor de rechter wordt gebracht. Alle bevindingen van de politie worden opgeschreven in een zogenaamd proces-verbaal. Het dossier met die stukken, de processen-verbaal, gaat naar de officier van justitie. Die beoordeelt of alle feiten duidelijk zijn en hoe sterk het bewijs is in een zaak. Besluit de officier van justitie de verdachte voor de rechter te brengen, dan stuurt hij die een dagvaarding. Daarin staat precies omschreven waar iemand van wordt

verdacht en wanneer hij moet voorkomen. In sommige gevallen krijgt de verdachte direct bij zijn vrijlating uit de politiecel de dagvaarding uitgereikt. Moet hij al na een paar dagen voorkomen, dan noemen we dat ook wel snelrecht of lik-op-stuk-beleid.
De officier van justitie kan ook besluiten dat nader onderzoek nodig is. Als hij vindt dat de verdachte tijdens dat onderzoek vast moet blijven, moet hij de rechter-commissaris vragen voorlopige hechtenis op te leggen. Het gebeurt regelmatig dat de officier van justitie besluit niet te vervolgen. Dat heet 'seponeren'. Na een sepot is de zaak afgedaan. Een reden voor een sepot kan zijn dat de officier van justitie geen vertrouwen heeft in een proces omdat het bewijs te mager is. Of hij kan persoonlijke omstandigheden van de verdachte of andere bijzondere omstandigheden laten meewegen.
De officier van justitie kan aan een sepot ook voorwaarden verbinden: bijvoorbeeld dat iemand zich onder behandeling stelt of schadevergoeding betaalt aan het slachtoffer. Daarnaast kan de officier ook besluiten de zaak te 'schikken'. Tegen betaling – een boete – seponeert hij dan de zaak. Wil de verdachte dat niet, dan zal hij de zaak wel aan de rechter voorleggen.

4.5 De strafzitting

Is het onderzoek afgerond en heeft het Openbaar Ministerie besloten de verdachte voor de rechter te brengen, dan vindt er een zitting bij de rechter plaats. In de rechtszaal staat de officier van justitie rechts van de rechter(s), voor het publiek is dat links. De officier van justitie, ook wel openbare aanklager genoemd, leest de dagvaarding voor en eist namens de staat een bepaalde straf. Tegenover de rechter zit de verdachte. Tijdens het strafproces speelt de rechter een actieve rol bij het achterhalen van de waarheid.
Van alle onderzoeken die in de opsporingsfase zijn gedaan, zijn processen-verbaal opgemaakt, die in het dossier zitten. Die stukken geven veel informatie aan de rechter, maar hij kan zelf ook nog besluiten dat hij bijvoorbeeld een getuige nog zelf wil horen. Heeft iedereen zijn zegje gedaan en weet de rechter voldoende, dan krijgt de verdachte altijd het laatste woord. Strafzittingen zijn bijna altijd openbaar toegankelijk voor het publiek en de pers. In sommige zaken echter, bijvoorbeeld bij minderjarigen, blijven de deuren gesloten.

4.6 Het vonnis

Tijdens het hele proces houdt de rechter drie belangrijke vragen voor ogen. De eerste vraag is: is het feit 'wettig en overtuigend' bewezen? Met wettig wordt bedoeld dat het verzamelen van het bewijs volgens de regels is gegaan. Daarnaast moet de rechter door het bewijs ook werkelijk overtuigd zijn dat

de verdachte het gedaan heeft. Vraag twee is: is het feit ook strafbaar? Een verboden handeling kan immers gerechtvaardigd zijn door de noodzakelijke verdediging van eigen of andermans leven. De derde vraag is of de dader ook strafbaar is. Het zou namelijk kunnen dat de dader wel een strafbaar feit heeft gepleegd, maar dat dit hem niet kan worden toegerekend. Is het antwoord op de drie vragen 'ja', dan komt de rechter tot een veroordeling. Hij moet zich afvragen welke omstandigheden invloed hebben op de hoogte van de straf en welke soort straf moet worden opgelegd. Van invloed zijn in ieder geval de ernst van het vergrijp en de mate van het verwijt dat de dader kan worden gemaakt. Of iemand eerder is veroordeeld, het belang van de samenleving en de gevolgen voor een slachtoffer kunnen door de rechter ook worden meegewogen. De rechter is niet gebonden aan de straf die de officier van justitie heeft geëist.

4.7 De straf

Een straf is voorwaardelijk of onvoorwaardelijk. In het laatste geval moet de straf gewoon uitgevoerd worden. Een voorwaardelijke straf hoeft niet

Misvatting

'Niet-ontvankelijk is hetzelfde als vrijspraak'

Soms heeft de officier van justitie niet het recht om iemand te vervolgen, bijvoorbeeld wanneer een misdrijf verjaard is of wanneer er bij de opsporing en vervolging ernstige, onherstelbare fouten zijn gemaakt. De rechter zal de officier van justitie dan niet-ontvankelijk verklaren zonder dat aan de orde komt of de verdachte heeft gedáán waarvan hij werd beschuldigd. Bij een vrijspraak stelt de rechter vast dat niet is bewezen of de verdachte het feit heeft gepleegd waarvoor hij werd vervolgd. In beide situaties eindigt de strafzaak zonder een veroordeling.

te worden ondergaan als de veroordeelde zich binnen de proeftijd aan bepaalde voorwaarden houdt. Buiten boetes en gevangenisstraffen kan de rechter ook een taakstraf opleggen. De veroordeelde moet dan nuttig werk op maatschappelijk gebied verrichten. Naast deze zogenaamde 'hoofdstraffen', kan de rechter bijkomende straffen of maatregelen opleggen. Bekend is de maatregel 'dwangverpleging' voor mensen met een psychische ziekte. Maar een rechter kan iemand ook veroordelen tot bijvoorbeeld een cursus op het gebied van agressie of alcoholmisbruik. Voorbeelden van andere straffen zijn inbeslagname van geld of goederen, het schadeloos stellen van het slachtoffer of het verbod auto te rijden.

4.8 Minderjarigen

De regels over wat strafbaar is en wat niet gelden voor iedereen. Is degene die verdacht wordt van een strafbaar feit minderjarig, dan gaat alles toch nèt even anders. Als het gaat om minder ernstige vergrijpen, zoals een winkeldiefstal, dan kan de zaak via een HALT-bureau worden afgehandeld. Jonge daders krijgen dan de kans om hun fout weer 'goed te maken' door het vergoeden van de schade of het uitvoeren van een lichte werkstraf. Hun zaak wordt in dat geval niet doorgestuurd naar de officier van justitie. Moeten minderjarigen wél voorkomen, dan worden ze berecht door een speciale rechter: de kinderrechter. Dat gebeurt achter gesloten deuren: dat wil zeggen dat de zitting niet, zoals dat bij andere strafzaken het geval is, door publiek en de pers mag worden bijgewoond. De rechter houdt bij het opleggen van straffen en maatregelen aan minderjarigen rekening met het opvoedkundige en beschermende effect daarvan. De Raad voor de Kinderbescherming

Elk jaar handelen de rechters bij elkaar zo'n 425.000 strafzaken af.

adviseert de rechter hierover. Vrijheidsstraffen worden in aparte instellingen uitgezeten, zoals een tuchtschool. De rechter kan besluiten dat een achttien of negentienjarige toch wordt gestraft als een minderjarige. Andersom kan een minderjarige, in uitzonderlijke gevallen, als een meerderjarige worden gestraft. Kinderen onder de twaalf kunnen helemaal niet worden gestraft. Als zij op een (ernstig) strafbaar feit worden betrapt, zal veelal worden geprobeerd de kinderen en hun ouders te begeleiden. Lijkt dat niet zinvol, dan kunnen zulke kinderen ook uit huis geplaatst worden, onder toezicht van een voogdij-instelling.

4.9 Het slachtoffer

Het slachtoffer is geen hoofdpersoon in de strafprocedure. Maar als hij of zij dat wil en de rechter het toestaat, mag het slachtoffer tijdens de zitting wel het woord voeren. Uiteraard speelt hij vaak wel een belangrijke rol als getuige. In sommige gevallen kan hij zich in het proces mengen om schadevergoeding van de dader te eisen. Daarnaast kan hij soms in aanmerking komen voor een uitkering door een schadefonds. Hij kan ook schadevergoeding eisen via een procedure bij de burgerlijke rechter. Iemand die slachtoffer is geworden van een misdrijf, kan worden bijgestaan door het Bureau Slachtofferhulp. Dit bureau maakt deel uit van het parket (het bureau) van het Openbaar Ministerie.

Misvatting

'Bij strafzaken bepaalt een jury of iemand schuldig is'

In Nederland kennen we geen juryrechtspraak. Gekozen is voor professionele rechtspraak, door mensen die daarvoor speciaal zijn opgeleid. Het is de rechter die tijdens de zitting onderzoekt wat er precies is gebeurd. Vervolgens bepaalt hij zelf, of samen met andere rechters, of een verdachte schuldig is of niet.

Hoofdstuk 5

Civiel recht

5.1 Algemeen

Civiel recht regelt het recht tussen burgers of/en bedrijven onderling en wordt ook wel burgerlijk recht genoemd. Het bevat regels voor de onderlinge verhouding tussen particulieren (personen en instellingen). Tot het civiele recht behoren bijvoorbeeld het familierecht, het vennootschapsrecht, het contractenrecht, het aansprakelijkheidsrecht, het huurrecht en het arbeidsrecht. In het civiele recht neemt de rechter een besluit in een conflict tussen twee partijen. In sommige zaken is de tussenkomst van de rechter verplicht, ook al zijn partijen het met elkaar eens. Zo kan alleen de rechtbank een faillissement uitspreken. De zittingen bij de civiele rechter zijn in beginsel openbaar, dus toegankelijk voor het publiek en de pers. Een uitzondering daarop zijn zittingen van de kinderrechter en echtscheidingszaken. Dit in verband met de privacy.

5.2 De hoofdrolspelers

Uiteraard zijn de partijen die een conflict hebben allebei hoofdpersoon. Degene die de procedure start, noemen we 'eiser'. Degene die zich tegen die eis moet verweren heet de 'gedaagde'. Derde hoofdpersoon is de rechter aan wie de zaak wordt voorgelegd.
De rol van de rechter in een civiele procedure is minder actief dan in het strafproces. De rechter is 'lijdelijk': dat wil zeggen dat hij zich voornamelijk moet laten leiden door hetgeen partijen zelf aandragen. Beweert iemand iets dat voor het toewijzen van zijn eis of het slagen van zijn verweer noodzakelijk is (en dat wordt door de andere partij voldoende tegengesproken) dan moet hij zijn stelling bewijzen. Beweert de eiser bijvoorbeeld dat hij met de gedaagde heeft afgesproken dat die hem op 1 juli iets zou leveren, maar de gedaagde ontkent dat, dan moet de eiser die zich op de leverdatum beroept die afspraak bewijzen, bijvoorbeeld met een door beide partijen getekend stuk of door middel van een getuige. Kan hij dat niet, dan staat dat feit voor de rechter niet vast. Maar niemand hoeft te bewijzen wat niet wordt aangevochten. Ontkent de andere partij de leverdatum van 1 juli niet, dan is die datum voor de rechter een feit.
Dient de zaak bij de sector kanton (zie 2.2), dan is men niet verplicht zich te laten bijstaan door een advocaat. Bij andere civiele procedures is dat wel zo. Kan iemand een advocaat niet betalen, dan kan hij via de Raad voor

Rechtsbijstand een advocaat krijgen. Een eigen bijdrage, afhankelijk van het inkomen en vermogen, is wel verplicht. Over het algemeen zal een advocaat, alvorens hij namens een cliënt een procedure start, proberen te onderhandelen en op die manier een oplossing bereiken. Een gerechtelijke procedure is immers duur, inspannend en meestal ook psychisch erg belastend en het kan jaren duren voordat er een definitief vonnis is. Vaak zijn beide partijen erbij gediend wat water bij de wijn te doen en zo sneller uit hun conflict te zijn.

5.3 De start van de procedure

Een procedure begint meestal met een dagvaarding. De eiser stuurt die aan de gedaagde via een deurwaarder. Die zorgt ervoor dat de dagvaarding de gedaagde ook echt bereikt. In de dagvaarding staat omschreven wie eiser en gedaagde zijn, wat de eis is en waar die op is gebaseerd. In de dagvaarding kan alvast worden ingegaan op het verweer van de gedaagde, voor zover dat al bekend is. Ook kan bij die dagvaarding aangegeven worden welk bewijs de eiser heeft voor zijn stellingen. Daarnaast vermeldt de dagvaarding wanneer de zaak dient en bij welke rechtbank. Beide partijen moeten via de rechtbank aan de staat een bijdrage betalen die in hoogte afhankelijk is van de waarde van de eis. Dat heet griffierecht.

5.4 Het verloop van de procedure

In de dagvaarding staat wanneer de gedaagde moet verschijnen. Met 'verschijnen' wordt bedoeld dat de gedaagde schriftelijk meldt bij de rechtbank dat hij verweer gaat voeren. Meldt iemand zich niet, dan verleent de rechter hem op de oproepdatum 'verstek'. Dit betekent dat de rechter zonder het horen van de gedaagde een uitspraak doet. Omdat de stellingen van de eiser niet zijn weersproken, zal de rechter in zo'n geval bijna altijd de eis toewijzen.

Een civiele procedure vindt plaats volgens het principe van hoor en wederhoor: beide partijen krijgen evenveel kans hun kant van de zaak te belichten. Nadat de dagvaarding met de eis is ingediend, is de gedaagde aan de beurt om zijn standpunt en bewijzen schriftelijk toe te lichten. Dat doet hij in een zogeheten 'conclusie van antwoord'. Meestal worden partijen daarna opgeroepen om in persoon te verschijnen bij de rechtbank. Dat heet een comparitie. Ook kan een rechter een getuige oproepen of een deskundige vragen onderzoek te doen. Weet de rechter daarna genoeg, dan zal hij uitspraak doen. Er kan ook nog een tweede schriftelijke ronde volgen, repliek en dupliek genoemd.

5.5 De uitspraak

In het vonnis staat het oordeel van de rechter over de ingestelde vordering. Hij beslist daarbij ook over de bijkomende kosten van de procedure, zoals het griffierecht en de deurwaarderskosten. In principe moet degene die de zaak verliest die betalen, evenals een vergoeding voor de advocaatkosten van de winnende partij. Daar staan vaste bedragen voor, die overigens niet in verhouding staan tot wat iemand werkelijk aan zijn advocaat moet betalen.
De verliezer kan vrijwillig aan uitvoering van het vonnis meewerken. Doet hij dat niet, dan kan medewerking worden afgedwongen via de deurwaarder. Die kan het vonnis uitvoeren, bijvoorbeeld door beslag te leggen op goederen of een bankrekening of door het huis te ontruimen (gedwongen executie). Indien nodig kan de deurwaarder daarbij de hulp van de politie inroepen.
Soms verbindt de rechter aan zijn vonnis een dwangsom. Dat is een stok achter de deur. Voldoet iemand niet aan het vonnis, dan moet hij een bepaalde geldsom aan de ander betalen.
Degene die het niet eens is met de uitspraak van de rechtbank kan in hoger beroep gaan bij het gerechtshof (zie 2.3). Het vonnis hoeft dan in beginsel niet te worden uitgevoerd tot er een uitspraak is van het hof. Maar meestal staan er in het vonnis de woorden ‘uitvoerbaar bij voorraad’. Dan moet de verliezer alvast aan het vonnis voldoen, ook al heeft de hogere rechter nog niet beslist.

5.6 Kort geding

Een gewone procedure bij de rechtbank (ook wel: bodemprocedure) duurt al gauw een jaar. Soms wil of kan een eiser zo lang niet wachten. Als er een staking uitbreekt bij een bedrijf, bijvoorbeeld. Of als een weekblad een week later een belastend artikel over iemand zal publiceren. Of als de huiseigenaar klaar staat om een huis te slopen. Dan moet er snel een beslissing worden genomen. Voor zaken die spoedeisend zijn, bestaat er een speciale, snelle procedure: het kort geding bij de president van de rechtbank. De zaak dient snel en wordt mondeling behandeld. De uitspraak van de president volgt kort na de zitting, meestal na twee weken, maar als het moet nog dezelfde middag. Omdat de procedure zo snel verloopt en de president zich dus niet in alle details van de zaak kan verdiepen, heeft zijn uitspraak geen definitief, maar een voorlopig karakter. In een latere procedure kan de zaak vervolgens tot de bodem worden uitgezocht. In de praktijk echter leggen partijen zich meestal bij de uitspraak in kort geding neer.

Hoofdstuk 6

Bestuursrecht

6.1 Algemeen

Niet alleen burgers hebben rechten en plichten, ook de overheid moet zich aan de regels houden. Bij het uitvoeren van wetten neemt de overheid besluiten, zoals het verstrekken van een subsidie of het verlenen van een bouwvergunning. Ook neemt de overheid besluiten om de wettelijke regels te handhaven, bijvoorbeeld als iemand bouwt zonder vergunning of ergens vervuilde grond heeft gestort. Bestuursorganen zoals ministers, de gemeenteraad, het college van Gedeputeerde Staten of de belastingdienst dienen zich bij hun handelen te houden aan rechtsregels en rechtsbeginselen.

De belangrijkste regels worden genoemd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De Awb geeft bijvoorbeeld aan, hoe een besluit moet worden voorbereid en moet worden bekendgemaakt. Ook geeft de Awb aan binnen welke termijn een besluit genomen moet worden door het bestuursorgaan en welke burgers tegen een bepaald besluit bezwaar (bij het bestuursorgaan) kunnen maken of beroep kunnen instellen (bij de rechtbank).
Naast de Awb bestaan er ook nog specifieke wetten die bijvoorbeeld regels geven over het verstrekken van uitkeringen in het kader van de sociale zekerheid, over het heffen van belasting of over de vraag wanneer een vreemdeling recht heeft op een verblijfsvergunning.

De langste gevangenisstraf die de rechter kan opleggen, is levenslang. De kortste straf is een dag. De hoogste geldboete bedraagt € 450.000,-. De laagste boete is € 2,-

De meeste bestuursrechtelijke procedures verlopen op dezelfde manier. Nadat het bestuursorgaan een besluit heeft genomen is het in veel gevallen mogelijk tegen het besluit bezwaar te maken (zie 6.2). Het bestuursorgaan neemt dan een beslissing 'op bezwaar'. Is de indiener van het bezwaarschrift niet tevreden met de beslissing op zijn bezwaar, dan kan hij daartegen in beroep gaan bij de sector bestuursrecht van de rechtbank (zie 6.3). Vervolgens bestaat de mogelijkheid van hoger beroep (zie 6.4). Anders dan in sommige rechtsgebieden, geldt voor een bestuursrechtelijke procedure geen verplichte procesvertegenwoordiging.

Zowel tijdens de bezwaarschriftprocedure, de beroepsprocedure bij de sector bestuursrecht van de rechtbank als tijdens de hoger beroepsprocedure blijft het oorspronkelijke besluit, zoals door het bestuursorgaan in eerste instantie genomen, in stand. Heeft het gemeentelijke orgaan bijvoorbeeld besloten een illegaal gebouwd schuurtje af te breken, dan hoeft niet te worden gewacht op de einduitspraak alvorens het schuurtje af te breken. Het bestuursrecht kent echter de mogelijkheid tot het aanvragen van een voorlopige voorziening (in spoedeisende gevallen). Wordt een dergelijke voorziening door de voorzieningenrechter toegekend, dan kan het in het voorbeeld betekenen dat de afbraak van het schuurtje voorlopig wordt uitgesteld.

6.2 Bezwaar

Bij het nemen van een besluit moet het voor de burger duidelijk zijn welke rechten en plichten hij heeft. Dit betekent dat in het besluit moet worden aangegeven of, bij wie en binnen welke termijn bezwaar kan worden ingesteld. Het bezwaarschrift wordt gericht aan het bestuursorgaan dat het besluit genomen heeft en het moet in de meeste gevallen binnen zes weken worden ingediend. Voordat een bezwaarschrift in behandeling wordt genomen dient aan een aantal vereisten te worden voldaan. Deze vereisten staan in de Awb. Een van deze vereisten is dat alleen bezwaar kan worden ingediend door een belanghebbende. Belanghebbend is in ieder geval degene die aan het bestuursorgaan heeft gevraagd om een beslissing te nemen, bijvoorbeeld een aanvraag om een kap- of bouwvergunning te verlenen. Echter ook een derde, die direct betrokken is bij het besluit, bijvoorbeeld de buurman, kan belanghebbende zijn bij het besluit en heeft ook de mogelijkheid om een bezwaarschrift in te dienen. Daarnaast is iemand belanghebbende wanneer de overheid uit eigen beweging een beslissing neemt die nadelig is voor betrokkene. Hiervan kan sprake zijn wanneer de gemeente in een bepaalde straat of wijk een parkeerverbod invoert en bewoners het daar niet mee eens zijn.

Aan de bezwaarschriftprocedure zijn in beginsel geen kosten verbonden. Dit kan anders zijn als de bezwaarde zich laat vertegenwoordigen door een advocaat of een andere rechtshulpverlener.
Nadat het bestuursorgaan het bezwaarschrift heeft ontvangen, zal het eerst nagaan of aan alle vereisten is voldaan. Vervolgens zal het bestuursorgaan de ontvangst van het bezwaarschrift bevestigen. De bezwaarde wordt meestal uitgenodigd om het bezwaar mondeling toe te lichten tijdens een hoorzitting. Daarna wordt bekeken of het oorspronkelijke besluit gezien de ingebrachte bezwaren in stand kan blijven: er wordt een beslissing op het bezwaar genomen.

6.3 Beroep

Is de bezwaarde het niet eens met de hiervoor genoemde beslissing op bezwaar, dan kan hij in beroep gaan bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. Iemand die een beroepsprocedure wil starten moet griffierecht betalen. Het beroepschrift dient in de meeste gevallen binnen zes weken na de dag waarop de beslissing op bezwaar bekend is gemaakt, te worden ingediend. Na ontvangst van het beroepschrift verzoekt de rechter het bestuursorgaan te reageren op de inhoud van het beroepschrift. Soms doet de rechter direct uitspraak, zonder dat er een zitting plaatsvindt. In de meeste gevallen zal de eiser zijn beroepschrift tijdens een zitting kunnen toelichten. Dit geldt ook voor het bestuursorgaan. Voordat de rechter het onderzoek op de zitting sluit en een uitspraak doet, zullen deskundigen en getuigen worden gehoord, als de rechtbank dit nodig vindt. In het algemeen doet de rechter binnen 6 weken na de zitting schriftelijk uitspraak.

6.4 Hoger beroep

In de meeste gevallen is het mogelijk om tegen de uitspraak van de rechtbank hoger beroep in te stellen. Het hoger beroep wordt behandeld door de Centrale Raad van Beroep, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State of het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Gaat het om een hoger beroep in een belastingzaak, dan is het gerechtshof de juiste instantie. De procedure in hoger beroep is nagenoeg dezelfde als die bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. Ook in hoger beroep is griffierecht verschuldigd. Vaak wordt een zitting gehouden, maar in sommige zaken kan de hoger beroepsrechter ook zonder zitting uitspraak doen.
Tegen de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en het College van Beroep voor het bedrijfsleven kan niet verder worden opgekomen. Dit betekent dus

dat aan een geschil een eind is gekomen en alle partijen aan de beslissing van de rechter zijn gebonden. Tegen een uitspraak van het gerechtshof is cassatieberoep mogelijk bij de Hoge Raad.

Wie is wie in de rechtspraak

Advocaat – Verleent juridische bijstand. Een advocaat geeft meestal eerst advies over de zaak. Soms probeert hij een regeling te treffen met de tegenpartij. Als dat niet lukt, stapt hij naar de rechter. In civiele zaken zijn partijen vaak verplicht zich door een advocaat te laten bijstaan in een gerechtelijke procedure.
Bij de kantonrechter is een advocaat niet verplicht. Een verdachte van een strafbaar feit kan zich laten bijstaan door een advocaat. Hij is daartoe niet verplicht. Ook in bestuursrechtelijke zaken is een advocaat niet verplicht. Iedereen heeft wel steeds het recht de hulp van een advocaat in te roepen.

Advocaat-generaal – (1) De officier van justitie (dus geen advocaat!) die bij het gerechtshof een zaak in hoger beroep behandelt. (2) De adviseur die bij de Hoge Raad aan de rechters schriftelijk advies over een zaak uitbrengt.

Appellant – Degene die in hoger beroep gaat.

Balie – Aanduiding voor de gehele advocatuur.

Bestuursorganen – Organen die belast zijn met overheidstaken, zoals het College van Burgemeester en Wethouders.

Griffier – De griffier noteert tijdens de rechtszitting wat er wordt gedaan. Hij neemt ook de verklaringen van getuigen en partijen op. Buiten de rechtszitting ondersteunt de griffier de rechter en vervult hij een aantal administratieve taken.

Curator – Persoon die door de rechtbank wordt aangewezen om op te treden namens iemand die handelingsonbekwaam is (onder curatele is gesteld). In faillissementen is de curator degene die namens de schuldeisers van degene die failliet is gegaan diens vermogen te gelde maakt en verdeelt over de schuldeisers.

Getuige – Verklaart onder ede wat hij van een zaak weet. Doet iemand dat op basis van een specifieke deskundigheid, bijvoorbeeld als arts, dan heet hij getuige-deskundige. In een strafproces wordt degene die wordt opgeroepen door de officier van justitie om een belastende verklaring voor de verdachte af te leggen getuige à charge genoemd. De getuige à decharge wordt opgeroepen door de verdachte of zijn advocaat en legt in het algemeen ontlastende verklaringen af.

Hulpofficier van justitie – Een hogere politieman met een speciale opleiding en speciale bevoegdheden.

Landsadvocaat – Een zelfstandig advocaat die de Staat adviseert of namens de Staat optreedt als raadsman.

Magistratuur – Alle leden van de rechterlijke macht, dus rechters (zittende magistratuur) en de leden van het Openbaar Ministerie (staande magistratuur).

Officier van justitie – Vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie in de rechtszaal, in het bijzonder in strafzaken. De officier van justitie bepaalt waarvan een verdachte beschuldigd wordt. Hij bepleit op de zitting de zaak tegen een verdachte. De officier heeft ook het gezag over het opsporingsonderzoek door de politie. De officier kan als enige beslissen over het vervolgen van een verdachte.

Openbaar Ministerie – Onderdeel van het Ministerie van Justitie, dat is belast met de leiding over de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Het Openbaar Ministerie bij de Hoge Raad heeft een andere taak: de procureur-generaal en de advocaten-generaal daarvan adviseren de Hoge Raad in alle zaken over de te nemen beslissing.

Parket – Een regiokantoor van het Openbaar Ministerie. Op het parket werken de officieren van justitie en ondersteunend personeel onder leiding van een hoofdofficier van justitie.

Procureur – Een advocaat die door een andere advocaat wordt ingeschakeld indien een rechtszaak niet in zijn eigen arrondissement speelt. De taak van een procureur is ervoor te zorgen dat alle noodzakelijke processtukken bij de rechtbank en de advocaat terechtkomen.

Procureur-generaal – (1) Lid van het College van procureurs-generaal, de landelijke leiding van het Openbaar Ministerie. (2) De procureur-generaal bij de Hoge Raad heeft ook bepaalde bijzondere taken binnen de rechtspraak. Een daarvan is ‘cassatie in het belang der wet’. Als er over een bepaald onderwerp behoefte is aan de mening van de Hoge Raad, maar geen van de partijen cassatie instelt, dan kan de procureur-generaal ‘in het belang der wet’ cassatie instellen en zo toch het oordeel van de Hoge Raad vragen.

Politierechter – Alleen rechtsprekende rechter van de rechtbank, die oordeelt in minder ernstige of ingewikkelde strafzaken. Hij kan geen straffen hoger dan twaalf maanden opleggen.

President – Voorzitter van het bestuur van een rechtbank, een gerechtshof of de Hoge Raad.

Raad voor de Kinderbescherming – Behartigt de belangen van minderjarigen die dat nodig hebben en adviseert de kinderrechter.

Raadkamer – Rechterlijk college dat strafzaken behandelt waarvoor geen openbare zitting is voorgeschreven, zoals de behandeling van bezwaarschriften, bijvoorbeeld over de teruggave van in beslag genomen goederen. Ook: onderling beraad tussen de rechters die een zaak bespreken na de openbare zitting, om het vonnis vast te stellen.

Raadsheer – Rechter bij het gerechtshof. Ook vrouwelijke rechters bij een hof worden raadsheer genoemd. (De term 'raadsvrouw' wordt gebruikt als aanduiding voor vrouwelijke advocaten.)

Rechter – Een functionaris die door de regering is benoemd om recht te spreken. De benoeming geldt 'voor het leven', dat wil zeggen tot aan de pensioengerechtigde leeftijd. Hij of zijn kan alleen ontslagen worden om in de wet omschreven redenen. Deze en andere waarborgen zijn er om te zorgen dat de gerechten niet door andere overheidsorganen kunnen worden beïnvloed, maar onafhankelijk zijn.

Rechter-commissaris – De rechter van de rechtbank die in ernstige of ingewikkelde strafzaken het voorbereidende onderzoek leidt. Hij beslist over het gebruik van de zwaardere dwangmiddelen, zoals huiszoeking of een telefoontap. Hij kan ook getuigen en deskundigen horen.

Reclassering – Instelling die het herintreden in de maatschappij van veroordeelden wil bevorderen. Geeft ook voorlichting aan de rechter over de persoon van de verdachte.

Begrippenlijst

Appel – Hoger beroep.

Arrest – Uitspraak van een gerechtshof, Hoge Raad of de Centrale Raad van Beroep.

Arrondissement – Rechtsgebied van een rechtbank. Nederland is verdeeld in negentien arrondissementen.

Beslag – Maatregel waarbij de deurwaarder eigendommen of bankrekeningen kan onttrekken aan de vrije beschikking van de eigenaar.

Bewaring – (1) In het strafrecht: voorlopige hechtenis bevolen door de rechter-commissaris;
(2) In het vreemdelingenrecht: opsluiting van iemand die niet over geldige verblijfspapieren beschikt (vreemdelingenbewaring).

Bodemprocedure – Normale procedure bij de rechtbank.

Cassatie – Beroep bij de Hoge Raad tegen een beslissing van een gerechtshof.

Comparitie – Het persoonlijk verschijnen van partijen voor de rechter, meestal om tot een schikking te komen of nadere informatie te geven.

Conclusie – Schriftelijk processtuk, waarin een partij zijn kant van de zaak uiteenzet.

Dagvaarding – Oproep om voor de rechter te verschijnen.

Delict – Strafbaar feit.

Dwangmiddelen – Middelen die het Openbaar Ministerie heeft bij het onderzoek in een strafzaak, zoals fouilleren, arrestatie, huiszoeking. Ook pressiemiddelen die de overheidsinstellingen gebruiken om naleving van wettelijke voorschriften af te dwingen.

Enquête – Zitting waarin de rechter getuigen hoort.

Executie (van een vonnis) – Tenuitvoerlegging van een arrest, vonnis of beschikking, eventueel met hulp van een deurwaarder.

Exploit – Akte bij officiële stukken die uitsluitend door een gerechtsdeurwaarder of opsporingsambtenaar worden uitgebracht, bijvoorbeeld een dagvaarding.

Gewijsde – Een vonnis heeft ‘kracht van gewijsde’ als daartegen geen beroep meer openstaat.

Grondwet – In de Grondwet is de parlementaire democratie verankerd. De Grondwet regelt de bevoegdheden van het parlement, de ministers en de Koningin. Maar belangrijk is ook dat de grondrechten van alle Nederlanders erin staan, zoals vrijheid van meningsuiting.

Hoger beroep – Mogelijkheid om, als men het niet eens is met een rechterlijke uitspraak, aan een hogere rechter te vragen de zaak opnieuw te beoordelen.

Huisarrest – Experiment waarbij een veroordeelde zijn straf thuis uitzit. Door een elektronische chip in een niet te verwijderen enkelband kan op afstand worden gecontroleerd of een veroordeelde zich aan het huisarrest houdt.

Huis van bewaring – Gebouw waar verdachten zitten die nog niet zijn voorgekomen en die in voorlopige hechtenis zitten.

Inverzekeringstelling – Bevoegdheid van de (hulp)officier van justitie om een verdachte drie dagen vast te houden indien dat nodig is voor het onderzoek. De inverzekeringstelling kan worden bevolen bij de in de wet genoemde (middelzware en zware) misdrijven en kan eenmaal (met drie dagen) worden verlengd.

Jurisprudentie – Geheel van uitspraken van rechters. De jurisprudentie vormt een richtlijn voor de rechtspraak in latere, soortgelijke gevallen.

Kort geding – Procedure waarin aan de rechter een voorlopige maatregel (voorlopige voorziening) wordt gevraagd in een spoedeisende zaak.

Niet-ontvankelijk – Niet vatbaar voor berechting. De rechter bepaald een procespartij niet-ontvankelijk, bijvoorbeeld omdat de termijn is overschreden waarbinnen het beroep had moeten zijn ingesteld. In het strafrecht kan het openbaar ministerie niet-ontvankelijk zijn als bijvoorbeeld de opsporing en vervolging niet fatsoenlijk zijn verlopen.

Noodweer – Het plegen van een strafbaar feit om zichzelf of een ander te beschermen tegen onmiddellijk gevaar. Als er noodweer wordt vastgesteld dan is de dader niet strafbaar.

Ressort – Rechtsgebied van een gerechtshof. Nederland is onderverdeeld in vijf ressorten, die weer zijn onderverdeeld in arrondissementen.

Ondercuratelestelling – Als een meerderjarige zijn financiële en andere zaken door lichamelijke of geestelijke oorzaken niet meer goed zelf kan regelen, wordt een curator benoemd die dit voor hem doet.

Ondertoezichtstelling – Maatregel van de kinderrechter om kinderen te onttrekken aan het ouderlijk gezag door ze onder toezicht te stellen van een voogd.

Onherroepelijk – Niet te herroepen, niet te veranderen. Een uitspraak is onherroepelijk als geen beroep of cassatie meer mogelijk is, bijvoorbeeld omdat de termijn verlopen is. De zaak is dan helemaal afgedaan.

Onrechtmatig bewijs – Bewijs dat niet volgens de regels van het recht is verkregen.

Proces-verbaal – (1) Officieel schriftelijk verslag van politieambtenaren met feiten die ze hebben waargenomen en met een verklaring die ze hebben opgetekend uit de mond van een verdachte of getuige;
(2) Schriftelijk verslag van hetgeen op een rechtszitting aan de orde is gekomen.

Producties – Bijlagen bij een conclusie, zoals brieven of contracten

Schikking – Tussentijdse overeenkomst tussen partijen waarmee het conflict is opgelost voordat de civiele of bestuursrechter een uitspraak heeft gedaan.

Seponeren – Bevoegdheid van de politie of officier van justitie om de zaak niet voor de rechter te brengen, maar te laten rusten (sepot).

Taakstraf – Onbetaalde arbeid die wordt opgelegd door de strafrechter in plaats van een gevangenisstraf. Het werk wordt meestal verricht in ziekenhuizen, bejaardencentra, kinderboerderijen, sportclubs, e.d.

Terbeschikkingstelling (tbs) – Maatregel die de rechter kan opleggen aan een psychisch gestoorde veroordeelde, vaak met dwangverpleging. Het belangrijkste oogmerk is het beveiligen van de maatschappij.

Uitvoerbaar bij voorraad – Staat deze term onder aan een vonnis, dan moet de verliezer toch aan het vonnis voldoen, ook al heeft een hogere rechter nog niet beslist op het appèl.

Verbeurdverklaren – De rechter kan bepalen dat een veroordeelde als bijkomende straf de spullen kwijtraakt die bij hem in beslag zijn genomen.

Verjaring – De termijn na afloop waarvan een recht verloren gaat.

Verstekvonnis – Veroordeling die wordt uitgesproken terwijl de gedaagde of verdachte niet op de zitting is geweest.

Vervangende hechtenis – Wanneer een boete wordt opgelegd, wordt daarbij vermeld hoeveel dagen de veroordeelde moet vastzitten in een Huis van Bewaring als hij zijn boete niet betaalt.

Vervroegde invrijheidstelling – In de regel wordt een veroordeelde na tweederde van de gevangenisstraf uitgezeten te hebben, vrijgelaten.

Vonnis – Uitspraak in een civiele of strafzaak van de rechtbank.

Wraking – Verzoek aan de rechtbank om een rechter in een bepaalde zaak te vervangen, omdat hij partijdig zou zijn.

Meer informatie

U vindt informatie over de rechterlijke organisatie ook op internet: **www.rechtspraak.nl**. Hier kunt u onder meer terecht voor adressen van rechtbanken, recente uitspraken en informatie over procedures bij de rechter.

Informatie over justitie vindt u op www.justitie.nl. Ook het openbaar ministerie heeft een eigen site: www.om.nl.

Verwant aan deze uitgave is het zakboekje "Begrippen in de rechtspraak", een aparte publicatie met daarin een uitgebreide begrippenlijst.
De brochure is verkrijgbaar bij de rechtbank en bij Postbus 51.

Ook over andere onderwerpen op het gebied van rechtspraak zijn brochures beschikbaar. Een overzicht vindt u op de internetsite www.postbus51.nl. U kunt de brochures downloaden of bestellen. Telefonisch bestellen kan ook, via de Postbus 51 Infolijn: 0800 8051 (gratis).

Deze brochure is een uitgave van de Raad voor de rechtspraak, afdeling Communicatie, postbus 90613, 2509 LP in Den Haag.

September 2009